

RAŠYTOJOS LAZDYNŲ PELĖDOS LITERATŪRINĖS PREMIJOS KONKURSUI

NOVELĖ „RUGPJŪČIO VAKARAI“

Faustas Norvaiša

Radviliškis

Antrojo pasaulinio karo saulėlydis. Niekur nebelikę nė lopinėlio žemės, kuri nebūtų prisigėrusi kraujo. Atrodo, kad pasaulis, praradęs rimtį ir gerumą, – visiškai išprotėjo. Viską, kas tik egzistavo žmoguje geriausia, buvo išlupta ir sunaikinta, sielose belikusi tamsi bedugnė, pilna pagiežos, neapykantos ir pykčio. Išgalėjęs blogis lyg nuožmus raudonas prakeiksmas naikina ne tik žmogiškumą, bet ir tėvynę Lietuvą – mūsų protėvių žemę.

Tyliai laukuose, kur vėjo sukami rugių stiebai lingavo paveikti vėjo gūsių, palei žvyruotą keliuką, apsuptą aukštųjų ažuolų ir žemučių liepų, buvo įsikūręs miniatiūrinis lietuviškas kaimelis.

Vakarai jau ilgėja, vėjas kaskart darosi vis atšiauresnis. Dažniau užklumpa liūtys, bet dienomis jas pakeičia karšta ir spiginanti kaitra. Besistiebiančios obelys kiemuose sirpina obuolius, o vaškiniais lapeliais apsigobusios kriaušės žemę nukloja težtančiais vaisiais. Taip, oras tiesiog kvepia saldžiomis ramunėmis ir mieliais prisiminimais. Kai vakarop, ties eglėmis ir beržais apaugusiu horizontu ima leistis saulė, dangus nuspalvina žydrynėje pūpsančius baltus debesis rožinėmis spalvomis. Visur pasidaro neapsakomai ramu. Tai juk tikras lietuviškas rugpjūtis...

Mažoje klėtelėje ties kryžkele gyveno Tumelių šeima. Tėtis, mama, dvynukai sūnūs ir vyriausioji devyniolikmetė dukra Monika – darbšti ir pamaldi tradicinė lietuvių šeima. Jos galva buvo geriausias apylinkės kalvis, po brolių mirties Leningrade paveldėjęs kone visą jų turtą, didelius dirbamos žemės plotus. Motina – ligota našlė, netekus savo pirmojo vyrą dar Nepriklausomybės karų sumaištyje, tėvai ją ištekinio antrą kartą už buvusio Lietuvos kariuomenės savanorio.

Tą ramų vakarą vyresnėlė Monika ruošėsi kelionei į svečius pas krikštamotę Klarą, gyvenusią Šiauliuose. Pasiruošimas kelionei buvo skaudus. Kiekviena pirštinaitė, nosinaitė, sijonėlis, atsargiai lankstomas ir tvarkingai dedamas į mažą kartoninį lagaminėlį, atrodė lyg smeigimas durklu į širdį. Monika nenorėjo išvykti, troško likti su tėvais savo namuose, su mylimu vaikinu gimtajame kaime. Jos siela buvo gimtinėje, tačiau aplink visi tik ir tekalbėjo apie gresiančią tremtį ir žiaurias represijas. Neiškentusi skausmo Monika pravirko, mama, supratusi dukters nerimą, stengėsi ją paguosti ir nuraminti:

– Neverk, mano paukšteli, – pridėjusi drėgną nuo karčių ašarų Monikos veidą prie savo krūtinės glostė dukros auksinę galvą. – Gal viskas ramiai praeis, nieko baisaus neatsitiks. Prašau, neverk, antraip ir aš imsiu verkti.

– Atleiskit, mama, – kūkčiojo dukra. – Nenoriu tavęs skaudinti. Tačiau palikti viską, kas brangu, neįmanoma.

– Tu privalai! – įsakmiai atsakė mama. – Pasilikti namuose per daug pavojinga!

– O kaip broliai?

– Jie maži, bijo bent minutėlę mus su tėveliu palikti. Tačiau jie jau išmoko tyliai tupėti pakrosnyje, kad ir kas benutiktų mums.

– Ar negalėčiau juos pasiimti į Šiaulius?

– Ne, tai būtų įtartina. Jei tai tiesa ir mus ištrems su kitais, sribai pastebės, kad jūsų su mumis nėra. Prasidės gaudynės, o tau tokio siaubo nelinkėčiau.

– Tu labai nelogiška. Jei sribai tik juodu ras, vis tiek mūsų ieškos?

– Bet manys, kad vaikai vienoje vietoje.

– Kaip suprasti?
– Jei tai tiesa, tu gyvensi pas krikštamotę, o dvynius priglaus kaimynai.
– Bet ar? – nesutikdama prieštaraavo dukra, tačiau motina ją nutildė.
– Ta tema baigta. Dėkis daiktus. Už valandos išvyksti, – motina neatsigręždama paliko dukrą kambaryje. Kai užsidarė kambario durys, mama tyliai suklupo, o jos veidu riedėjo skausmo ašaros.

Kambario durys prasivėrė, kai prisukamas medinis laikrodis sustojo ties šešta valanda. Į virtuvę tyliai įslinko daili mergina, vilkinti platų škotišką apsiautą. Rankoje ji laikė mažą lagaminėlį. Mergina pasuko lauko durų link. Kiekvienas žingsnis priminė paskutinę kelionę į ešafotą, kur ant pakylės bus nukirsta nusikaltėlio galvą – paskutinė šviesios jaunystės akimirka. Lauke jos laukė tėvai ir jaunėliai broliai.

Atsisveikinimas su šeima buvo trumpas ir bejausmis, nes visi suprato, kad kažkuriam pratrūkus, apsisverks ir kiti. Tuomet bus jau nebeįmanoma Monikai palikti namus, o tėvams paleisti dukrą į platųjį pasaulį. Motina išsitraukė iš sijono kišenėlės baltą nosinaitę, kurioje buvo susuktas iš kartos į kartą perduodamas rožančius. Drebančiomis rankomis įdėjusi ją į dukros delną palinkėjo jai tik Dievo malonės. Pakelėje Monikos laukė Aldona ir Juozas, jos geriausios draugai.

– Kaip tavęs pasiilgsiu! – puolė į draugės glėbį Aldona. – Prižadėk, kai viskas pasibaigs, grįši į namus.
– Duodu garbės žodį, – pabučiavusi draugę atsakė Monika ir atsisuko į vaikiną.
– Juozuk, ak! – pravirko Monika. – Kaip aš be tavęs?
– Kaip šiandien, taip ir rytoj. Išgyvensime, paukštuk, – vyriškai šypsojosi Juozas. – Tik neužmiršk manęs ir viskas bus gerai.

– Niekada, – pabučiavusi vaikiną atsakė Monika.
– Tai kur dabar? – susidomėjo Aldona.
– Į Šiaulius pėsčiomis.
– Ar ne per toli, draugužė?
– Ne, viskas bus gerai, – tyliai atsakė Monika. – Turiu prašymą, kol manęs nebus, padėkite mano tėveliams.

– Pasistengsime, – atsakė Juozas. – O dabar keliauk, nelauk, kol saulė nusileis. Kai nueisi į Šiaulius, niekam nesakyk, kad esi iš čia. Pameluok, kad atvykai iš Kauno slaugyti sergančios mamos.

– Būtinai, – palingavo galvą Monika. Mergina staiga tryptelėjo, atsisukusi prilėkė prie Juozo, apkabino ją ir dar kartą pabučiavo.

– Dieve, būk geras...

Kai saulė nusileido, kaimelis apsigobė nematoma nakties tamsa. Staiga pasiutusiai ėmė skalyti šunys, iš toli pasigirdo lekiančio traukinio aidas.

Tą vakarą namuose niekas nemiegojo ramiai. Tėvai laikydami vaikus glėbyje laukė į namus atsėlinančios mirties, o kaimo senukai gurkšnodami tamsoje mėtų arbatą baugiai baugiai klausėsi įtartinų garsų. Aldonos namuose motina isteriškai ieškojo vietos, kur galėtų paslėpti mylimas dukras ir sergantį vyrą. Tik Juozo namiškiai jautėsi saugūs, įsitikinę, kad pragaištis aplenks jų namų pastogę.

Paryčiais du apgirtę vyrai, apsivilkę nutampytas ir purvinas stribų uniformas, įsiveržė į Monikos tėvų namus. Išsigandę mieguisti berniukai, kaip mokyti, pasislėpė apdulkėjusioje ertmėje po krosnimi, kur žiemai buvo kraunamos malkos.

– Kur vaikai? – rėkė pirmasis stribas.
– Mes neturime vaikų, – atsakė motina dėdama šiltus drabužius į maišą.
– Nemeluok tu, bjauri žiurke! – prilėkęs antrasis stribas trenkė kumščiu moteriai į veidą.
– Nemeluojam, nemeluojam, – išsigando tėvas, perverstas ant grindų.

– Sąrašė nurodyta, kad turite dukrą ir du sūnus? – grasinančiai priekaištavo pirmasis sribas, viena koja laikydamas gulintį vyrą.

– Ar nesakiau tau, kad nemeluotum! – nesusitvardęs sribas smogė kumščiu vyrui į galvą. Vaikai išgirdę riksmus sustingo iš baimės ir susispietė pačiame pakrosnies kampelyje, ant sušluotų dulkių krūvos.

– Mes turėjome, bet berniukai susirgo džiova, o dukra mirė nuo peršalimo šį pavasarį, – gailiai aimanavo moteris.

– Aaaa, – idiotišku balsu mykė antrasis sribas. – Paniatna! Ko nesakėte anksčiau, – svirduliavo prisimerkęs kareivis. – Baikite ruoštis. Eime, – sugriebęs abu nusikaltėlius sribas nutempė juos prie vežimo, neleidęs pasiimti net kelioninių krepšių.

Tą vakarą kaime buvo baisu: per vieną naktį buvo sužlugdytos ištisos šeimų linijos, suardyti gyvenimai, išskirtos šeimos, kurios daugiau niekada nebesugrįžo į namus. Juozo šeimą, kaip ir kitus kaimelio pasiturinčiais ūkininkus, taip pat suėmė ir išvežė į Radviliškio traukinių stotį. Broliai tupėjo krosnyse, kol atėjo Monikos draugė Aldona parsivesti juos į namus.

Iš kur tu viską žinai? – susijaudino dvylikametis vaikėzas.

– O kaip tau atrodo, Benai? – atsakė senyva moteris.

– Nežinau, manau, kad tu viską sugalvojai! – piktai atsuko nugarą berniukas.

– Atiduočiau viską, kad tai būtų paprastas melas ar baugus sapnas. Eime. Parodysiu tau kai ką!

Žvarbų rudens rytą, Bažnyčioje pasibaigus mišioms, mažas geležinkeliečių miestas staiga atgimsta. Gatvėse ima pulsuoti gyvybė. Pavėjui krentantys medžių lapai sukelia kažkokią šviesią nostalgiją, kuri primena anksčiau švytėjusią vasaros saulę, jaunystės dienas, papildėjusius prisiminimus ir pirmąją meilę. Rudeninis takas atvedė mus prie traukinių stoties. Prie pat įėjimo juodavo senas garvežys ir gyvulinis vagonas.

– Čia, – tyliai ištare senolė.

– Kas?

– Vieta, iš kurios pajudėjo juodasis traukinys į baisiąsias Sibiro žemes. Čia ir sudužo paskutinės žmonių viltys.

– Tai?

– Ta Aldona esu aš.

– Tikrai?

– Tikrų tikriausiai. Supranti, tas juodas ir tamsus garvežys vežė lietuvius į Rusijos gilumą. Tai ne tik garvežys ir paprastas gyvulinis vagonas, tai paminklas tiems, kurie buvo ištremti, įskaudinti, paniekinti ir nukankinti okupacijų metais. Kryžiai, esantys prie Bažnyčios, ir vėžių paminklas šalia jų – tai simbolis mano draugams, kuriuos neaplenkė mirtis.

– Koks siaubas! – aiktelėjo Benas. – O kas atsitiko Monikai? Broliams?

– Moniką išprievartavo ir nužudė miške, pakeliui į miestą, – atsargiai rinkdama žodžius atsakė Aldona. – Sribai pamanė, kad paukštelis susidėjo su partizanais, bandė kankinimu iš jos išgauti informaciją, bet ji nieko nežinojo!

– Kada?

– Tą patį vakarą, kai ji paliko namus. Po keleto dienų sribai numetė išniekintą Monikos kūną kaimo pakraštyje, ten tėtis ją ir rado, – šluostydama ašaras atsakė senolė. – Broliai liko gyvi. Kai viskas nurimo, juos nugabenome į Monikos krikštamotės namus. Tiek ir nežinau...

– O tremtiniai? – paklausė berniukas.

– Ir šiandien jie guli po Sibiro taigos įšalais.